

Sosiaalipedagogiikan päivät 2018

Erene Kaptanin (University of Greenwich, UK) keynote-luennon esittely ja luennon kommenttipuheenvuoro 22.3.2018

Sanna Ryyänen, Itä-Suomen yliopisto
sanna.ryynanen(at)uef.fi

ESITTELY

Erene Kaptani on kansainvälisesti tunnettu osallistavan taiteen ammattilainen, antropologi ja tutkija. Tutkimustyön ohella hänet tunnetaan mm. yhteisö- ja nuorisotyöntekijänä sekä draamaterapeutina. Erenellä on myös pitkä ja laaja kokemus työskentelystä monikulttuurisissa yhteisöissä.

Tänään Erene puhuu meille otsikolla **Facilitating Convivial Practices with Migrants to Create Democratic Processes of Social Integration**. Luento käsittelee sitä, miten maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä on luovien kehollisten ja osallistuvien menetelmien avulla mahdollista rakentaa senkaltaisia turvallisia ja ystävällisiä tiloja, jotka voivat edesauttaa sekä maahanmuuttajien integraatiota että emansipaatiota.

Erene on erityisen oivallinen puhujavieras juuri sosiaalipedagogiikan päiville, sillä hänen työnsä on elävä esimerkki siitä, mitä sosiaalipedagogiikan keskusteluissa usein vilahteleva praksis eli teorian ja käytännön yhteenpunoutuminen voivat tarkoittaa. Erenellä on pitkä kokemus käytännön luovasta työstä maahanmuuttajien parissa, mutta samanaikaisesti hänen toinen jalkansa on tiiviisti akateemisessa maailmassa tutkimustyön ja tutkijakumppanuuksien välityksellä. Tämä on yksi ulottuvuus, johon kehotan Erenen alustuksessa kiinnittämään huomiota – siis se, miten taiteen ja tieteen maailmat voivat limittyä ja lomittua toisiinsa – ja samalla pohtimaan, miten tällaisia limittymisiä olisi mahdollista edistää ja miten niitä jo edistetään omassa nykyisessä tai tulevassa työssä.

Toinen teema, jota kutsun teidät Erenen puheenvuoron myötä pohtimaan, ovat mahdollisuudet ajatella yhteiskuntatutkimusta toisin, eli tavalla, joka kutoo kehollisuuden ja tunteet osaksi tietokäsitystä ja tiedontuotantoa ja rikkoo perinteisiä tutkijan ja tutkittavien välisiä hierarkioita ja valta-asetelmia.

Kolmas – ja ilmeisin – näkökulma, jonka haluan nostaa esiin luentoa pohjustamaan, on kannustaa teitä kuulijoita pohtimaan, millä eri tavoin Erenen luennon teemat kietoutuvat näiden sosiaalipedagogiikan päivien teemaan, siis integraatioon ja emansipaatioon. Itse palaan avaamaan näitä yhteyksiä tarkemmin kommenttipuheenvuorossani luennon jälkeen.

Paljastamatta tämän enempää Erenen puheenvuoron teemoja, kutsun teidät luovalle menetelmälliselle matkalle Erenen seurassa.

[videotallenne Erene Kaptanin luennosta: <https://www.youtube.com/watch?v=uTJMjYipOos>]

KOMMENTTIPUHEENVUORO

Kuten Erene puheenvuorossaan toi esiin, hänen käyttämänsä osallistavan teatterin menetelmät nojaavat erityisesti brasilialaisen Augusto Boalin kehittämiin teatterillisiin työtapoihin, jotka puolestaan juurtuvat sosiaalipedagogiikan kentällä tutun teoreetikon, brasilialaisen kasvatustieteilijän Paulo Freiren ajatteluun. Boalin sorrettujen teatteri syntyi brasilialaisen kansanteatteriperinteen ja Freiren sorrettujen pedagogiikan risteyskohdassa ja sitä voisikin kutsua teatterin kontekstiin siirretyksi versioksi sorrettujen pedagogiikasta. Osallistava teatteri näissä muodoissaan kiinnittyy siten monin kiinnostavin siten sosiaalipedagogiseen ajatteluun ja toimintaan, samoin kuin päivien erityiseen teemaan, eli integraation ja emansipaation tematiikkaan.

Kun puhutaan maahanmuuttajista, integraatio tulee usein ymmärretyksi kapeasti yksisuuntaiseksi sopeutumiseksi tavalla, jossa unohtuu sekä maahanmuuttajien oma toimijuus ja autonomia ympäristönsä muokkaajina että se vastuu, joka integraation kokonaisvaltaiseen onnistumiseen tarvittavassa muutoksessa on kaikilla meillä muilla.

Kuten Erene puheenvuorossaan esitti, osallistava teatteri on yksi keino tukea maahanmuuttajien integraatiota tavalla, joka tukee kunkin oman ja omaehtoisen toimijuuden vahvistumista ja siten sellaisen paikan löytämistä yhteiskunnassa, jossa voi mielekkäällä tavalla toteuttaa itseään ja elää yhdessä muiden kanssa. Tämä näkökulma tuo integraation rinnalle emansipaation käsitteen: sopeutumisen sijaan tuetaan vapautumista sellaisista yhteiskunnan olosuhteista ja rakenteista, jotka rajoittavat itsetoteutusta ja mielekästä yhteiselämää yhteiskunnassa. Tämänkaltaisen toiminnan tiloja ja mahdollisuuksia on olennaisen tärkeää vahvistaa myös Suomessa. Esimerkiksi nämä sosiaalipedagogiikan päivät ovat yksi paikka miettiä, miten niitä voisimme rakentaa ja vahvistaa.

Augusto Boal korosti, että taiteen tehtävä on tukea tietoisuuden heräämistä. Hän näki, että teatterilla on valtava potentiaali vallankumouksellisena, maailmaa muuttavana välineenä. Hän ajatteli myös, että ”täysi kansalaisuus on mahdollista saavuttaa vain taiteen kautta, taide on ainoa väline, joka kykenee muuttamaan maailmaa”. Tämä liittyy ajatukseen siitä, että teatterissa pedagogisena (ja myös tutkimuksellisenä) keinona tai ”välineenä” on jotain aivan erityistä. Se tuo järjen ja ajattelun rinnalle kehollisuuden ja tunteet. Ne ovat asioita, jotka aivan liian usein unohtuvat erityisesti meiltä, jotka puuhastelemme pääosin teorioiden ja tutkimuksen parissa – ja vastaavasti teorioiden merkitys ja voima saattavat helposti unohtua silloin, kun uppouamme käytännön keholliseen tekemiseen. Not just saying but showing, kuten yksi videon kertojista kommentoi.

Suomessa osallistavaa teatteria on käytetty ja käytetään ennen muuta työmenetelmänä, toistaiseksi vähemmän tutkimuksen saralla. Yksi esimerkki käytännön työstä on sosiaalipedagogiikan päivien käytännön työpajoissa esittäytyvä Treenikehä rasismia vastaan. Toinen esimerkki on Draamaräätälit, eli soveltavan teatterin osuuskunta, joka on tehnyt osallistavaa teatteria eri yhteisöissä ja yleisöille jo parinkymmenen vuoden ajan. Heidän viimeisin,

käynnissä oleva projektinsa, Odotustila-niminen forumteatteriesitys tulee lähelle sosiaalipedagogiikan ammattilaisten toimintakenttiä. Se on suunnattu sosiaalialan ammattilaisille ja se käsittelee sosiaalialan työntekijöiden kokemuksia ja tuntemuksia sote-murroksen kynnyksellä. Jyväskylän yliopiston Arts of Belonging -hanke on puolestaan yksi esimerkki suomalaisista tutkimusprojekteista, joissa on pilotoitu ja testattu taiteen avulla tutkimisen metodia. Samalla luovalla kokeilujen kentällä toimii Itä-Suomen yliopiston sosiaalipedagogiikan oppiaineen väitöstutkija Riikka Bado, joka tutkii sosiaalipedagogista kansalaiskasvatusta ja sen mahdollisuuksia globaalin rakenteellisen epäoikeudenmukaisuuden haastajana käyttäen osallistavaa ja yhteisöteatteria yhtenä toimintatutkimuksellisenä tutkimusmenelmänä. Riikan tutkimus tuo keskiöön myös yhden Erenekin mainitseman ja sosiaalipedagogiikan kentällä tähän mennessä tarpeettoman syrjässä olleen näkökulman, eli kolonisaatiokriittisen ajattelun. Kolmanneksi tutkimukselliseksi esimerkiksi toiminnasta osallistavan teatterin saralla Suomessa nostan vuoden verran toimineen Puhekupla-ryhmän, jossa olen myös itse mukana. Testaamme tutkijoiden ja esittävän taiteen ammattilaisten yhteistyönä osallistavan teatterin eri muotojen mahdollisuuksia sekä maahanmuuttoa koskevan keskustelun fasilitoijana että sen tutkimisen välineenä. Erenen esittelemät osallistavaa teatteria hyödyntävät toimintatavat eivät ole Suomessa – kuten eivät missään – arkipäivää, mutta ne eivät ole myöskään täysin vieraita tai olemattomia, kuten edellä kuvatut esimerkit osoittavat. Toivon, että tulevina vuosina yhä useampi sosiaalipedagogiikan alan toimija ja tutkija innostuu vastaavanlaisiin monialaisiin kokeiluihin ja luovan tutkimuksellisen otteen hyödyntämiseen työssään. Tähän liittyen on tärkeää muistuttaa, että tutkimus tai tutkimuksellinen työote eivät kuulu yksinomaan tutkimuksen akateemisille ammattilaisille vaan niiden pitäisi koskettaa aivan kaikkia, jotka tekevät sosiaalipedagogista työtä. Tutkimuksellinen ote on osa sosiaalipedagogiikan ydintä.

Esimerkit käytännön työn ja tutkimuksen kentiltä alleviivaavat myös, Erenen esityksen lailla, monialaisten, epätodennäköisten ja yllättävienkin yhteistyökuvioiden tärkeyttä. Ne ovat yksi olennaisen tärkeä tie emansipatoriseen ajatteluun ja toimintaan. Ne vapauttavat myös tutkimuksen ja käytännön työn tekijät ajattelemaan toisin.